

Pr. JOSIAH B. TRENHAM

**CĂSĂTORIE ȘI FECIORIE
ÎN GÂNDIREA
SFÂNTULUI IOAN GURĂ DE AUR**

Colecția „Patristica” este coordonată de
Dragoș Dâscă și Pr. Cezar Țăbârnă

Referent științific:
Prof. univ. dr. Ștefan Munteanu,
Institutul de Teologie Ortodoxă „Saint Serge”, Paris

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TRENHAM, JOSIAH B.

Căsătorie și feciorie în gândirea Sfântului Ioan Gură de Aur
/ pr. Josiah B. Trenham; trad. din lb. engleză de Lucian Filip. -
Iași : Doxologia, 2016

Conține bibliografie. - Index

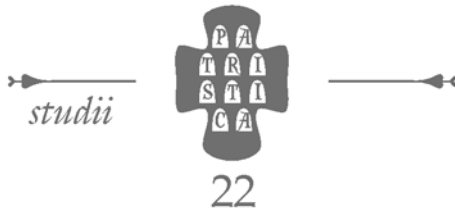
ISBN 978-606-666-546-9

I. Filip, Lucian (trad.)

265.5

© Original English edition copyright © 2013 by Archpriest Josiah B. Trenham and the St. Herman of Alaska Brotherhood. Romanian edition published with the permission of the St. Herman of Alaska Brotherhood, P.O. Box 70, Platina, California 96076, USA

© EDITURA DOXOLOGIA, 2016
ISBN 978-606-666-546-9

Pr. JOSIAH B. TRENHAM

**CĂSĂTORIE ȘI FECIORIE
ÎN GÂNDIREA
SFÂNTULUI IOAN GURĂ DE AUR**

Traducere din limba engleză

LUCIAN FILIP

Carte tipărită cu binecuvântarea

Înaltpreasfințitului

TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

EDITURA DOXOLOGIA

Iași, 2016

CUPRINS

Cuvânt înainte	7
Abrevieri	21
Introducere	23
1. Învățătura Bisericii primare despre feciorie și căsătorie înainte de Sfântul Ioan Gură de Aur	26
2. Îngeri pământești: bărbatul și femeia în rai	103
3. De la ambiții copilărești la roade cerești: căsătoria și fecioria în Vechiul și Noul Testament	144
4. Căsătoria spirituală, familia monahală și Biserica de acasă	208
5. Relația sexuală protejată: contracepția în învățătura Sfântului Ioan Gură de Aur	252
6. Trupurile cerești și unirea sufletelor: viața în eshaton	276
Cuvânt de încheiere	315
Bibliografie	317
Indice scripturistic	347
Indice general	352

Cuvânt înainte

Fusese înzestrat cu abilități deosebite și, pentru a sluji cuvântul lui Dumnezeu, a studiat cu migală taina literelor. La numai optsprezece ani, la vârsta adolescenței, s-a ridicat împotriva vorbelor goale ale sofiștilor, căci dobândise în gândire maturitatea unui bărbat însetat de o cunoaștere vie. La acea vreme, în fruntea Bisericii din Antiohia se afla Cuviosul Meletie Mărturisitorul, la origine armean, care l-a remarcat pe acest tânăr isteț și a fost atât de atras de frumusețea sufletului său încât i-a îngăduit să stea în permanență în preajma lui. Ochiul său profetic a prevăzut viitorul băiatului.

Paladie¹

Fără îndoială, Sfântul Meletie, un episcop al Antiohiei² din veacul al IV-lea, a fost înzestrat cu un „ochi profetic” de o acuitate deosebită, căci fragmentul de mai sus reprezintă cea mai timpurie descriere a celui pe care întreaga lume avea să îl cunoască drept cel mai mare predicator al creștinătății

---

¹ *Dialog despre viața Sfântului Ioan Gură de Aur*, H. Moore (1921), p. 37. Paladie (născut în anul 368, a murit înainte de anul 431), pe care Sfântul Ioan, pe când era arhiepiscop al Constantinopolului (26 februarie 398 – 20 iunie 404), l-a hirotonit în anul 400 episcop de Helenopolis în Bitinia, este cunoscut drept primul biograf al Sfântului Ioan. Potrivit lui Moore (*ibidem*, p. vii), „pe lângă cele câteva referințe ale unor scriitori din vechime, avem și alte «biografii», dar fără o valoare prea mare, precum cele scrise de Teodor, episcop de Trinitus (cca. 680), de Gheorghe, episcopul Alexandriei (cca. 620), de «Împăratul Leon» (cca. 900) și de către un scriitor anonim; avem și relatări din istoriile Bisericii secolului al V-lea scrise de Socrate, Sozomen, Sfântul Teodoret, Filostorgiu, teologul Fotie (cca. 850) și scriitorul păgân Zosimus”.

² Sfântul Meletie este prăznuit pe 12 februarie.

și Părinte Bisericesc, Sfântul Ioan Hrisostom — Ὁ Χρυσόστομος – Gură de Aur³.

Cartea din mâinile dumneavoastră reprezintă un tezaur ce concentrează sfaturile Sfântului Ioan – unul extras din învățătura și dragostea sa pentru Sfânta Scriptură și din supunerea și respectul profund față de înțelepciunea (φρόνημα) Bisericii – cu privire la aspecte de un uriaș interes și de o mare importanță pentru oamenii de toate vârstele și pentru orice împrejurare: feciorie, castitate, celibat, căsătorie, contracepție, paternitate, viața de familie, procreare, divorț, recăsătorie și văduvie. Veți descoperi că acest mare propovăduitor și părinte al Bisericii din veacul al IV-lea are de transmis un mesaj la fel de important (și mântuitor!) atât pentru oamenii veacului al XXI-lea, cât și pentru generațiile viitoare, și anume, frumusețea sfințeniei feciorelnice și a căsătoriei binecuvântate. Am încredere că după ce veți citi sfaturile sale vă veți minuna de frumusețea învățăturilor ce au la bază Sfânta Scriptură și veți mări și binecuvânta pe Domnul, Care a creat și sfințit cele două stări pentru Slava Sa. Amin!

Însă, înainte de a merge mai departe, îngăduiți-mi să cutez a vă prezenta omul în ale cărui cuvinte, gândire și duh sunteți pe cale a vă cufunda, pentru ca la final să fiți și mai „atrași de frumusețea sufletului său” și, asemenea Sfântului Meletie, să vă doriți „să stați în permanență în preajma lui”.

Născut în jurul anului 347 în Antiohia, orașul siriac aflat pe râul Orontes și totodată capitala provinciei romane orientale, Sfântul Ioan Gură de Aur a fost unicul fiu⁴ al lui Secundus, aflat în slujba comandantului militar al Orientului

---

³Titlul de „Hrisostom” a fost menționat prima dată în anul 553 de Papa Vigilius. *Decretul Papei Vigiliu despre cele Trei capitale*, PL 69.101.

⁴Sfântul Ioan a avut o soră mai mare al cărei nume nu a rămas consemnat. Paladie, *Istoria Lausiacă* 41. Butler (1898), vol. 2, p. 129.

(*magister militum per Orientem*), și al Antuzei⁵, o mamă creștină care, după moartea lui Secundus, survenită la scurtă vreme după ce Sfântul Ioan s-a născut⁶, a dăruit fiului său din propria zestre tot ceea ce „avea să-i fie de folos pentru dobândirea unui nume bun”⁷. Acest *tot*, includea bineînțeles și cea mai bună educație liberală disponibilă, care, potrivit oficialilor, s-a desfășurat sub tutela distinsului sofist Libanius și care, în Antiohia, a deținut poziția oficială de profesor de retorică din 354 până la moartea sa în 393.

În școala lui Libanius, Sfântul Ioan urma să aprofundeze lucrările clasicilor din literatura greacă: „Homer, Hesiod și alți poeți; Demostene, Lisias și alți oratori; Herodot, Tucidide și alți istorici”, informație pe care Libanius însuși ne-a transmis-o într-o descriere a unui curs din academia sa antiohiană⁸. Vârsta obișnuită a elevilor din acea academie era cuprinsă între paisprezece și optsprezece ani⁹, fapt ce corespunde cu mențiunea lui Paladie că la vârsta de optsprezece ani (în anul 367), Sfântul Ioan „s-a ridicat împotriva vorbelor goale ale sofiștilor, căci dobândise în gândire maturitatea unui bărbat însetat de o cunoaștere vie”. Cu alte cuvinte, la vârsta de optsprezece ani, Sfântul Ioan își încheiase educația despre natura lumii și căuta să învețe despre natura lui Dumnezeu. Socrate ne povestește că, în acest moment din viața sa, Sfântul Ioan a încercat pentru scurtă vreme profesia de avocat, dar „după ce a meditat asupra cursului agitat și nedrept al celor care se dedică instanțelor de

---

⁵ A.H.M. Jones, „St. John Chrysostom's Parentage and Education”, *Harvard Theological Review* 46 (1953), pp. 171-173. Numele părinților Sfântului Ioan sunt menționate de Socrate în lucrarea *Istoria Bisericească* 6.3.

⁶ *Despre preoție* 1, SC 272.66. *Către o tânără fecioară* 2, SC 138, p. 170.

⁷ *Despre preoție* 1.2, SC 272. 68.

⁸ Epistola 1036, citată în A. F. Norman, „The Library of Libanius”, *Rheinisches Museum für Philologie* 107 (1964), p. 159.

⁹ A.J. Festugière, *Antioche païenne et chrétienne* (Paris, 1959), p. 187, n. 4.

judecată”, a ales să urmeze o „viață liniștită” și să se îndrepte spre studiul celor sfinte sub îndrumarea episcopului Antiohiei, Sfântul Meletie¹⁰.

Deși a fost crescut într-o casă creștină, de către o mamă iubitoare¹¹, Sfântul Ioan nu a fost botezat în copilărie ci, potrivit obiceiurilor vremii, și-a întârziat botezul până când a ajuns la maturitate: în cazul său, după ce „s-a ridicat împotriva sofistilor”, „L-a îmbrăcat pe Hristos”¹², considerând aceasta drept primul pas necesar pentru a-și stinge setea „de cunoaștere vie, de cunoașterea «Dumnezeului celui Viu și Adevărat»”¹³. Ioan a fost catehizat la o vârstă cuprinsă undeva între optsprezece și douăzeci de ani după care a fost botezat de însuși Sfântul Meletie. Paladie notează în continuarea citatului prin care a fost începută această introducere că, după ce ochiul profetic al cuviosului episcop a prevăzut viitorul băiatului, „El [Sfântul Ioan] a primit taina băii nașterii din nou [botezul] și după trei ani petrecuți pe lângă episcop a fost făcut citeț (ἀναγνώσις)”.

Acești câțiva ani petrecuți în Antiohia au marcat pentru Sfântul Ioan perioada formală de descoperire a vieții de creștin. În acea vreme, pe când încă locuia în casele părintești, împreună cu prietenii și colegii de la academia lui Libanius, Maxim și Teodor, au mers într-o sihăstrie (ἀσκητήριον)¹⁴, unde au fost formați în viața de nevoie creștină (ascetism) de Carterius și Diodor, viitorul episcop de Tars. În această perioadă, Sfântul Ioan a început să se gândească

¹⁰ Paladie, *Dialog despre viața Sfântului Ioan Gură de Aur* 5.

¹¹ Antuza este trecută rândul Sfinților. Printr-o hotărâre a Sfântului Sinod al Bisericii Greciei, aceasta, împreună cu Sfânta Emilia (mama Sfântului Vasile cel Mare) și Sfânta Nona (mama Sfântului Grigorie Teologul) este pomenită în fiecare an în duminica odovaniai Praznicului Întâmpinării Domnului.

¹² Gal. 3, 27.

¹³ I Tes. 1, 9.

¹⁴ Adică o mănăstire; vezi p. 101, n. 5, mai jos.

la o viață în slujba Bisericii ca preot. „Însă”, după cum aflăm din continuarea citatului lui Paladie, din deschidere, „întrucât conștiința sa nu îi îngăduia să fie mulțumit cu viața de oraș, căci, deși gândirea îi era rațională, spiritul tânăr încă fierbea în el, a mers în munții din apropiere unde s-a alăturat unui părinte sirian ce trăia în cumpătare, împărtășind cu acesta viața de nevoiță”.

În acest moment, viața sa ia o nouă întorsătură: faptul că „a mers în munții din apropiere” și că „a trăit în cumpătare” se referă la o perioadă de șase ani (372-378) pe Muntele Silpios, din afara Antiohiei, pe care Sfântul Ioan i-a petrecut în monahism, părăsind orașul și ducând o viață de monah cenobit timp de patru ani și de pustnic pentru restul de doi ani. În timpul acestor doi ani de viață pustnicească, Sfântul Ioan a memorat în întregime Vechiul și Noul Testament. O astfel de sânguință în setea după „o cunoaștere vie” a rezultat în vădita familiarizare și ușurință de a cita din Sfânta Scriptură, demonstrată mai târziu în omiliile sale, care, precedând orice concordanță biblică, continuă să impresioneze (și chiar să și uimească!) cititorii din veacul al XXI-lea, care, chiar și având acces la concordanțe online și tipărite, tot nu ating acest nivel de familiaritate și ușurință în a le folosi! Cea mai timpurie lucrare literară a sfântului datează din perioada de după părăsirea academiei lui Libanius, petrecută ca monah pe muntele Silpios, intitulată: *Comparație între rege și monah și Către Teodor cel căzut*.

*Comparație între rege și monah*¹⁵ reprezintă un scurt eseu scris în genul retoric clasic, cunoscut sub numele de „comparație” (σύγκρισις), o tehnică pe care cu siguranță o stăpânea, fiind unul din studenții lui Libanius. Se consideră că această operă, prima de altfel a Sfântului Ioan, a fost compusă în 368, în timpul perioadei de inițiere în ascetism din sihăstria antiohiană. Scopul său este limpede: lucrarea reprezintă o

---

¹⁵ *Comparație între rege și monah*, PG 47.387-391.

apărare necondiționată a vieții monahale împotriva oricărei critici posibile, care, prin termeni comparativi, prezintă ideea că monahul (care trăiește singur în pustie, încredințându-se cu totul Domnului) este adevăratul rege, și nu împăratul (care trăiește în palat, înconjurat de o mulțime de servitori și si-cofanți, ca unul căruia ceilalți i se înclină, și nu ca unul care se înclină). A doua, și cea mai lungă dintre aceste prime lucrări, *Către Teodor cel căzut*¹⁶, a fost scrisă pentru același Teodor care se nevoise în sihăstria din Antiohia împreună cu el și cu Maxim. De fapt, Sfântul Ioan a scris această omilie cu ocazia plecării lui Teodor din sihăstrie, a întoarcerii sale la afacerea familiei și a faptului că a început să se gândească la căsătorie. Scrisă mai mult din durere decât din supărare, Sfântul Ioan amintește prietenului său că se lepădaseră împreună de atracțiile lumești ale mâncărilor și hainelor scumpe, de statutul de familist și de avere. Acesta deplânge faptul că Teodor s-a „șters din catalogul fraților” și că a făcut „lepădare de acest legământ”¹⁷. Deși Sfântul Ioan nu întârzie să afirme că „a fi căsătorit este de cinste întru toate, iar patul neîntinat”¹⁸, întărește ideea că dacă Teodor și-ar lua o soție ar săvârși adulter, de vreme ce de bună voie „s-a unit cu Mirele ceresc”.

Urmând firul vieții Sfântului Ioan și continuând citatul paladian, aflăm că „împreună cu el [cu Syrus] a petrecut patru ani, luptându-se cu patima plăcerii. [Nevoințele sale au dus la distrugerea sănătății sale și] întrucât nu se putea îngriji pe sine s-a întors la raiul Bisericii... Apoi, după ce a slujit altarului pentru cinci ani¹⁹, a fost hirotonit diacon de Meletie”. Întorcându-se în Antiohia în ultimele luni ale anului 378,

¹⁶ *Către Teodor cel căzut 2*, PG 47.309-316

¹⁷ *Ibidem* 2.1 [Sfântul Ioan Gură de Aur, *Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor*, traducere Pr. Prof. D. Fecioru, EIBMBOR, București, 2001, p. 377].

¹⁸ Evrei 13, 4.

însă continuând să ducă o viață monahală²⁰, Sfântul Ioan a găsit imperiul, și mai ales orașul său natal, complet schimbat – atât din punct de vedere civil (împăratul Valens fusese ucis în luptă în luna august a aceluiași an), precum și eclezial (sprijinul acordat de către Valens arianismului fusese înlocuit de ortodoxia niceană atât a nepotului său Grațian, împăratul Occidentului din anul 367, cât și a lui Teodosie, numit Augustus al Orientului în ianuarie 379). În această vreme tulbure, Sfântul Ioan a slujit bisericii ca citeț, ajutând pe tatăl său întru Domnul și înaintatul în vârstă episcop Meletie care se întorsese din Armenia, unde fusese exilat de către arieni, profitând de edictul lui Grațian din 3 august 379 prin care se interzisese erezia și se restabilise ortodoxia niceană.

Astfel, la finalul anului 380 sau la începutul anului 381, Sfântul Ioan a fost hirotonit diacon de Sfântul Meletie, care a murit mai apoi în Constantinopol în timp ce prezida al doilea Sinod Ecumenic (381). Deși nu primise binecuvântarea de a predica (binecuvântare rezervată preoților și episcopilor), ca diacon, Sfântul Ioan a desfășurat o carieră activă de scriitor, alcătuind o colecție admirabilă de scrieri, omilii și eseuri. Aceasta a fost perioada în care a compus capodoperele sale precum lucrarea cu tentă foarte personală *Despre preoție*, lucrările apologetice *Despre Sfântul Vavila și respingerea lui Iulian și a păgânilor* și *Dumnezeirea lui Hristos dovedită împotriva evreilor și a păgânilor*, cele două tratate „pastorale”, *Pocăința inimii* și *Către Stageirios*, trei lucrări despre celibat, căsătorie și sexualitate, dintre care cea mai lungă a fost *Despre feciorie*, iar celelalte fiind *Către o tânără văduvă* și *Căsătoria unică*, două tratate (unul adresat bărbaților iar celălalt

---

¹⁹ Cifra cinci include cei trei ani în care Sfântul Ioan a slujit Bisericii ca citeț înainte de a pleca de pe muntele Silpios, precum și cei doi ani de după întoarcerea în oraș de la finele anului 378.

²⁰ J.N.D. Kelly, *Golden Mouth* (1995), p. 35.

femeilor) criticând conviețuirea monahilor și a fecioarelor numite *Împotriva conviețuirii bărbaților cu fecioarele* și *Despre necesitatea păzirii fecioriei*, precum și una din cele mai elaborate lucrări – *Apologia vieții monahale*, scrisă ca răspuns împotriva ostilităților – poate chiar a violenței fizice – afișate de creștinii (!) din Antiohia față de călugării ce se nevoiau în munții din apropiere.

După cinci ani foarte activi ca diacon, în primele săptămâni ale anului 386 (și cu siguranță înainte de începutul postului mare, luni, 16 februarie), Sfântul Ioan a fost hirotonit preot la vârsta de treizeci și șapte de ani de Flavian, succesorul Sfântului Meletie la scaunul antiohian. Omilia rostită de Sfântul Ioan la hirotonia²¹ sa este prima și, din fericire, se numără printre sutele de omilii rămase din timpul celor doisprezece ani de slujire ca preot în Antiohia.

Spre sfârșitul lunii octombrie 397, Asterius, guvernatorul Antiohiei și contele Provinciei Orientale, l-a chemat pe Sfântul Ioan în marea biserică din afara orașului construită pe locul de înmormântare a ucenicilor. După ce au ajuns la mormânt, Sfântul Ioan a fost escortat în trăsura contelui și, pe măsură ce mergeau spre Vest, către Tars, a fost informat de Asterius că este dus la Constantinopol, unde, din ordinul împăratului Arcadie, urma să fie chemat la episcopie și să devină noul ierarh al capitalei imperiale, ca urmare a decesului episcopului Nectarie (26 septembrie). Mai mult împotriva voinței sale – căci la urma urmei fusese răpit! – pe 15 decembrie 397, Sfântul Ioan a devenit al doisprezecelea episcop al Constantinopolului²². Deși îndrăgit aproape imediat de majoritatea clerului și poporului, Sfântul Ioan era privit cu suspiciune, urât chiar, de „mai marii” Bisericii și de cei din cercurile guvernamentale. Este bine cunoscută și relația tumultuoasă a sfântului cu împăratul Arcadie și cu infatuata

²¹ Omilia 1: *După hirotonia ca preot*, PG 48.693-700.

²² Per *Synaxarium ecclesiae Constantinopolitanae*

sa împărăteasă Eudoxia, care s-a încheiat prin destituirea sa de către Sinodul de la Stejar, exilarea în august 403, rechemarea la Constantinopol după scurt timp ca urmare a unui cutremur (interpretat de oameni drept o pedeapsă primită pentru exilul sfântului) care a dus la revolte violente în capitală și exilarea sa pentru a doua oară pe 20 iunie 404, care s-a încheiat trei ani mai târziu cu moartea sa în satul Bizeri, în apropiere de Comana Ponticus (Κόμανα Ποντικής) în timpul unui marș forțat spre locul exilului, turnul lui Pitis și, totodată, granița Imperiului Roman²³.

Bizeri era locul de înmormântare a unui mucenic din zonă, pe nume Vasilisc și lângă acest mormânt, Sfântul Ioan, slăbit și aproape de colapsul fizic, și-a petrecut ultima noapte. Paladie ne informează că Sfântul Mucenic Vasilisc i s-a arătat Sfântului Ioan în vis spunându-i să se veselească pentru că în ziua următoare aveau să fie împreună. Mucenicul i s-a arătat și preotului de la biserica acelor morminte instruindu-l să pregătească un loc de înmormântare lângă propria raclă pentru o persoană pe care Vasilisc o numea „Ioan, fratele meu”. Cunoscând că sfârșitul său pământesc este aproape, Sfântul Ioan a cerut să fie schimbat în „veșmintele albe care se cuveneau vieții sale”, și-a împărțit bunurile și hainele celor aflați de față, s-a împărțășit cu Preacuratul Trup și Scumpul Sânge al lui Hristos, s-a întins pe pat și s-a însemnat cu semnul Sfintei Cruci, rostind cunoscutele și ultimele sale cuvinte: „Slavă lui Dumnezeu pentru toate!”. Toate acestea s-au petrecut într-o zi de 14 septembrie a anului 407²⁴.

---

²³ Pitius (Πίτιος), mod. Pițunda, astăzi regiunea Abhazia din Georgia, este în prezent o stațiune de pe malul Mării Negre.

²⁴ Biserica îl cinstește pe Sfântul Ioan de trei ori pe an: 13 noiembrie (deoarece adormirea sa a avut loc în aceeași zi cu Înălțarea Sfintei Cruci, sărbătoarea sa a fost mutată în noiembrie), 27 ianuarie (data mutării sfintelor sale moaște la Constantinopol în anul 438) și 30 ianuarie (data la care, începând cu veacul al XI-lea, Sfântul Ioan, Sfântul Vasile cel Mare și Sfântul Grigorie Teolog sunt cinstiți împreună).

Cu toate acestea, povestea nu se sfârșește aici. Trei decenii trecuseră de la adormirea sa întru Domnul în exil, când a fost adus cu mare slavă în capitală – orașul scaunului său – la porunca episcopului Proclu și cu aprobare imperială. În noaptea de 27 ianuarie 438, în timp ce corabia care purta sfântul său trup se apropia de malul Bosforului, a fost înconjurată de nenumărate bărci, fiecare decorată cu ghirlande și luminată cu torțe și candelă. Când racla sa a fost dusă în procesiune către mal, a fost întâmpinată de împăratul Teodosie al II-lea, fiul lui Arcadie și Eudoxia, care, după ce și-a dat jos coroana, s-a închinat Sfântului Ioan, apropiindu-și fruntea de raclă și cerându-i iertare în numele părinților săi, morți și ei acum, pentru toate nedreptățile crunte care i le cauzaseră.

Moaștele Sfântului Ioan au fost cinstitute în vestita biserică a Apostolilor, unde era înmormântat și primul împărat creștin, întemeietorul orașului, Sfântul Constantin cel Mare. Capul Sfântului Ioan și mâna dreaptă au fost (și sunt) păstrate în mănăstirile din Sfântul Munte (cunoscut sub numele de Muntele Athos), în nord-estul Greciei: cinstitul cap al sfântului (și urechea stângă neatinsă de stricăciune în care Sfântul Apostol Pavel i-a șoptit interpretarea Sfintei Scripturi pe când sfântul scria omiliile) este păstrată la Vatoped, iar mâna dreaptă neatinsă de stricăciune, la Filoteu. Moaștele sale au fost furate din Biserica Sfinților Apostoli de cruciați în timpul jafului din Constantinopol din anul 1204 și duse la Roma, unde au rămas până când o mare parte din ele au fost returnate de Papa Ioan Paul al II-lea actualului Patriarh al Constantinopolului, Înaltpreasfințitul Bartolomeu I, pe 27 noiembrie 2004. În prezent, acestea sunt așezate spre închinare în catedrala patriarhală cu hramul Sfântului și Marelui Mucenic Gheorghe din cartierul Fanar al Istanbulului (fostul Constantinopol).

Ceea ce cititorii vor descoperi în lucrarea de față, scrisă de îndrăgitul și stimatul meu fiu duhovnicesc Părintele Josiah Trenham, depusă, susținută și acceptată ca teză pentru titlul

de doctor în filosofie (Ph. D) în cadrul Departamentului de teologie al Universității Durham din Anglia, sunt învățăturile Sfântului Ioan Gură de Aur cu privire la teme de interes și de importanță majoră pentru noi, cei care trăim în anii ce deschid veacul al XXI-lea. Au mai vorbit și alții pe aceste teme și continuă să o facă – politicieni, educatori, cei care lucrează în mass-media și în industria divertismentului, preoții de la amvon și omul simplu de pe stradă, cei citați și cei neștiutori, cei bine și cei rău intenționați, conservatorii și liberalii, oamenii credincioși și cei secularizați. De ce nu ar face-o și Sfântul Ioan Gură de Aur? Însă aveți grijă, pentru că ceea ce are de spus Sfântul Ioan, s-ar putea să nu fie pe placul vostru, poate chiar să provoace indignare. Astfel de lucruri se pot spune și despre cel care mărturisește sincer Adevărul în orice perioadă care, precum cea în care trăim, este plină de disonanța celor care, adoptând duhul vremii, „zic răului bine și binelui rău; care numesc lumina întuneric și întunericul lumină; care socotesc amarul dulce și dulcele amar”²⁵!

Dar, am fost îndemnați să nu ne îndoim de Părinții Bisericești. „Să nu vă potriviți cu acest veac”, îi atenționează Sfântul Apostol Pavel pe romani²⁶, „ci să vă schimbați prin înnoirea minții”. Iar această înnoire a minții nu este nimic altceva decât adaptarea sau armonizarea minții noastre cu cea a Părinților, care sunt cugetul Bisericii. Ca argument al învățăturilor sale, Sfântul Maxim Mărturisitorul (cca. 580-661) a afirmat că „sub nici un chip nu voi spune nimic care să îmi aparțină, ci numai ceea ce am învățat de la Părinți, nealterând nimic din învățătura lor”²⁷. Sfântul Ioan Damaschinul (cca. 676-749) a scris: „Astfel, frații mei, să stăm pe piatra credinței

---

²⁵ Is. 5, 20.

²⁶ Rom. 12, 2.

²⁷ *Omilia* 15, PG 91.544.

în Tradiția Bisericii, să nu ștergem hotarele puse de Părinții noștri²⁸. Să nu le facem loc celor care vor să aducă inovații și să distrugă zidirea Sfintei, Soborniceștii și Apostoliceii Biserici²⁹. Sfântul Grigorie Palama (1196-1359) a definit evlavia adevărată prin „a nu te îndoii de cuvântul purtătorilor de Dumnezeu Părinți³⁰, iar Înaltpreasfințitului Ierotei Vlahos al Nafpaktosului (1945-) afirmă destul de clar că „suntem ai Bisericii atât cât suntem ai Sfinților Părinți³¹. De ce? Pentru că Sfinții Părinți sunt cei care și-au armonizat gândirea cu cea a Bisericii, adică cu însăși gândirea Capului și a Pietrei din capul unghiului – Hristos. Sfântul Iustin (Popovici) de la Celie (1894-1979), comentând cuvintele Sfântului Apostol Pavel către romani, încă de la începutul paragrafului scrie: „Regula supremă a filosofiei ortodoxe privind societatea este: «Nu-L adaptăm pe Hristos Teantropic [Dumnezeu-Omul] la duhul vremii, ci adaptăm duhul vremii la veșnicia lui Hristos, la teantropia Sa³²”.

Următoarele învățături au fost culese cu grijă pentru noi de Părintele Josiah din de Dumnezeu insuflatele lucrări și pline de Duh ale Sfântului Ioan Gură de Aur. Bindecuvântați sunt cei care, din smerenie, nu se îndoiesc de învățăturile acestui Sfânt Părinte, purtător de Dumnezeu, cunoscut sub numele de Ὁ Χρυσόστομος – Gură de Aur –, ci care cu smerenie își armonizează gândirea după cea a Bisericii și astfel încep să adapteze duhul vremii la cel al veșniciei lui

²⁸ Vezi Pilde 22, 28.

²⁹ *Discurs apologetic împotriva celor ce se împotrivesc sfintelor icoane* 3.41, PG 94.1356.

³⁰ În Ierotei Vlahos al Nafpaktosului, *The Mind of the Orthodox Church* (Levadia: Birth of the Theotokos Monastery, 1998), p. 75.

³¹ *Ibidem* p. 239.

³² *The Orthodox Church and Ecumenism*, trad. Benjamin Emmanuel Stanley (Birmingham: Lazarica Press, 2000), p. 123.

Hristos, la teantropia Sa. Fie ca prin această carte, autorii și editorii săi să fie binecuvântați, iar voi cititorilor, pentru slava Sfintei Treimi și rugăciunile Sfântului Ioan, să vă aflați mântuirea.

† Vasile

Episcop de Wichita și America Centrală
Arhiepiscopia creștină ortodoxă antiohiană
a Americii de Nord

Abrevieri

- ACW: Ancient Christian Writers: The Works of the Fathers in Translation (1946-). Mahwah, N.J.: Paulist Press.
- ANF: Ante-Nicene Fathers (1891, repr. 1994). Editat de Philip Schaff. 10 vols. Grand Rapids, Mich.: Hendrickson.
- CCSG: Corpus Christianorum: Series Graeca (1977-). Turnhout, Belgium: Brepols.
- CCSL: Corpus Christianorum: Series Latina (1977-). Turnhout, Belgium: Brepols.
- CSEL: Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum (1866-). Vindobonae [Vienna]: Hoelder-Pichler-Tempsky.
- FC: The Fathers of the Church (1947-). Washington, D.C.: Catholic University of America Press.
- GCS: Die griechischen christlichen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderte (1891-). Leipzig: Hinrichs.
- JTS: Journal of Theological Studies.
- NPNF: Nicene and Post-Nicene Fathers (1891, repr. 1994). Editat de Philip Schaff. 1st series 14 vols. Grand Rapids, Mich.: Hendrickson.
- ODB: *Oxford Dictionary of Byzantium* (1991). Editat de Alexander P. Kazhdan. 3 vols. New York: Oxford University Press.
- ODCC: *Oxford Dictionary of the Christian Church*, 3rd ed. (1997). Editat de F. L. Cross and Elizabeth A. Livingstone. Oxford: Oxford University Press.
- PG: Patrologia Graeca (1857-1886). Editat de J.-P. Migne. 166 vols. Paris: Migne.
- PL: Patrologia Latina (1844-1864). Editat de J.-P. Migne. 221 vols. Paris: Migne.
- PTS: Patristische Texte und Studien (1963-), Berlin: Walter de Gruyter. SC: Sources Chrétiennes (1941-) Paris: Les Éditions du Cerf.

Introducere

Sfântul Ioan Gură de Aur (347?-407), marele și sfântul ierarh, a fost înzestrat de Domnul cu numeroase daruri, iar el, ca un bun și credincios slujitor a înmulțit darul primit. În rugăciunea de la încheierea acatistului alcătuit în cinstea sa, ne rugăm: „Bucură-te, Ioane Gură de Aur, prealuminate învățătorule a toată lumea!” Acesta a inspirat generații întregi de creștini timp de peste 1600 de ani. Scrierile sale au fost prețuite și transmise mai departe de către credincioși, atât de membrii clerului cât și de laici, atât de monahi cât și de cei căsătoriți, în căutarea înălțării sufletului, aflând în el un îndrumător de viață creștină autentică. În omiliile sale găsim învățăturile unui om al lui Dumnezeu a cărui dorință arzătoare a fost să sfințească orașul. Faptul că a cunoscut în detaliu viața de oraș și viziunea sa profund duhovnicească a potențialului vieții creștine din lume, au făcut ca scrierile sale să fie relevante în această epocă a urbanizării, atunci când pustia a devenit un loc atât de îndepărtat.

Ce teologie a dat naștere sfaturilor practice ale Sfântului Ioan? Scopul acestei cărți este de a răspunde la întrebarea referitoare la învățătura sfântului despre căsătorie și feciorie. Vom vedea că o singură mare concepție privind vocația creștină l-a inspirat pe Sfântul Ioan în slujirea sa și l-a ghidat în misiunea preoțească și de îndrumare pastorală atât a monahilor cât și a celor căsătoriți. Pentru descrierea acestei vocații, Sfântul Ioan s-a bazat pe truda Sfinților Părinți de dinaintea sa, de aceea, în capitolul întâi vom explora o mare parte a moștenirii sale teologice. Toți Părinții au căutat să își bazeze antropologia pe protologie, iar Sfântul Ioan

Gură de Aur nu face excepție. Viziunea sa antropologică este bazată pe creația primordială a omului ca înger pământesc în grădina raiului, iar tocmai această viziune paradisiacă, așa cum este văzută de Sfântul Ioan în toată splendoarea sa, servește drept piatră de temelie pentru adevărata viață monahală și adevărata căsătorie creștină. Prin slujirea sa nu a încetat să determine pe ucenicii săi să se întoarcă la viața îngerească a raiului. Iată subiectul capitolului al doilea: „Îngeri pământești”. În capitolul al treilea, „De la ambiții copilărești la roade cerești”, vom analiza îndeaproape învățătura Sfântului Ioan privind progresul răscumpărării, aplicat în căsătorie și feciorie și transformarea lor într-o istorie a legământului. Capitolul al patrulea, „Căsătoria spirituală, familia monahală și biserica de acasă”, analizează învățătura Sfântului Ioan cu privire la natura și practica căsătoriei creștine autentice. În acest capitol dorim să arătăm înălțimea vocației căsătoriei în Hristos, așa cum o vede Sfântul Ioan. Tot aici încercăm să așezăm în ordine o mare parte din materialul omiletic, împrăștiat de-a lungul diferitelor opere din corpusul Sfântului Ioan, astfel încât să dezvăluim coerența învățăturii și paradigma monahală care se află la baza sfaturilor sale conjugale. Capitolul al cincilea, „Relația sexuală protejată: Contracepția în învățătura Sfântului Ioan Gură de Aur”, abordează tocmai acest aspect al eticii conjugale. Am socotit oportun acest capitol din mai multe motive. Mai întâi de toate, Sfântul Ioan este adesea invocat de specialiștii în etică drept singurul Părinte al Bisericii ale cărui învățături sunt de acord cu folosirea contracepției artificiale. Sper ca eu să vă demonstrez contrariul, și anume că Sfântul Ioan Gură de Aur, om educat și interesat în special de medicină, cunoștea metoda contracepției artificiale și o interzicea vehement în învățăturile sale. În al doilea rând, Sfântul Ioan a stabilit o paradigmă conjugală și o etică ce conține anumite diferențe notabile, dacă nu esențiale, față de ceea ce mulți Părinți din Occident și Orient par

a promova. În opoziție cu mizeria etică în care se complac contemporanii noștri creștini, în special pe tema căsătoriei și sexualității, Sfântul Ioan oferă, după părerea noastră, o etică conjugală creștină acceptabilă și pe înțelesul tuturor. Capitolul al șaselea, „Trupurile cerești și unirea sufletelor”, studiază învățătura Sfântului Ioan despre învierea și transfigurarea căsătoriei și a fecioriei în Împărăția ce va veni. Aici vom găsi învățăturile sale sublime atât despre încetarea legăturii conjugale, cât și despre continuarea și întărirea unirii sufletești a soților în Hristos.

Phronema (φρόνημα - rațiunea) Bisericii, exprimată de-a lungul veacurilor, a dovedit că viziunea Sfântului Ioan Gură de Aur a fost una dăruită de Sfântul Duh. Acest lucru nu ne surprinde, având în vedere că Sfântul Ioan a fost un cercetător atât de smerit și devotat al Sfintei Scripturi, memorând-o practic din tinerețe în întregime.

Dacă această carte îi va ajuta pe credincioșii care probabil l-au cunoscut pe Sfântul Ioan, prin intermediul diferitelor sale învățături, să înțeleagă viziunea sa teologică despre lume, una care unifică și oferă un context pentru deosebitele sale învățături, atunci este o lucrare care a meritat efortul. Și totuși, dacă ar fi să mor astăzi, iar această carte să nu vadă lumina tiparului, nu am nici un regret, căci eu cel puțin, am avut imensa plăcere și uriașul folos duhovnicesc de a mă afla în fața icoanei Sfântului Ioan Gură de Aur în toți acești ani de studiu și de a căuta textele sale, în calitate de ucenic al său. Astfel, aș putea spune cu ultima mea suflare, așa cum a făcut-o și Sfântul Ioan Gură de Aur: „Slavă lui Dumnezeu pentru toate!”.

1. Învățătura Bisericii primare despre feciorie și căsătorie înainte de Sfântul Ioan Gură de Aur

Introducere

Acest capitol este menit să slujească drept o introducere generală în tema unei abordări patristice față de chestiunea căsătoriei și a fecioriei înainte de perioada în care a trăit Sfântul Ioan Gură de Aur. În acest scop, am încercat să ofer o privire de ansamblu elementară a principalelor curente eretice care au avut tangență cu subiectul tratat de noi, de vreme ce, o atât de mare parte din scrierile Părinților despre tema noastră au fost compuse drept răspuns la învățătura care nu se afla în armonie cu norma de credință a Bisericii. Drept consecință, am oferit o prezentare generală a operelor despre căsătorie și feciorie scrise de șase învățători ai Bisericii antehrisostomieni foarte influenți. Aceștia sunt: Tertulian, Clement Alexandrinul, Origen, Sfântul Metodie al Olimpului, Sfântul Atanasie cel Mare și Sfântul Efreem Sirul¹. Dacă ne vom familiariza cu acești șase scriitori bisericești care îl preced pe Gură de Aur, vom putea aprecia mai bine contribuția unică și monumentală asupra definirii atitudinii creștine referitoare la căsătorie și feciorie.

Atacuri eretice împotriva căsătoriei și concepții false despre feciorie

Multă cerneală patristică despre chestiunea căsătoriei și fecioriei a curs din cauza învățăturilor greșite ale ereticilor și schismaticilor care defăimau căsătoria și propovăduiau

paradigme ascetice înrădăcinate în învățătura eretică și motivate de false aspirații. Sfântul Apostol Pavel îl avertizase pe Sfântul Timotei, chiar în veacul apostolic, că vor apărea învățători falși ce vor ataca instituția căsătoriei², și așa s-a și întâmplat. În secolele următoare a existat un curent continuu de falși învățători care au subminat căsătoria atât de la dreapta, cât și de la stânga. Principalii oponenți ai căsătoriei creștine au fost așa-numiții „gnostici”.

„Gnosticismul”³ este un cuvânt umbrelă, un fel de *topos* ideologic, ce are o gamă largă semantică și care este folosit ca instrument retoric. Nu este ușor să definești gnosticismul. Aceasta nu fiindcă gnosticismul în sine este un concept științific relativ nou, și nu o definiție patristică⁴, și nici fiindcă vreunul dintre aceste grupuri așa-zise gnostice își

---

¹În afara acestui capitol introductiv, de la un capăt la celălalt al lucrării se vor face referințe la acești autori pentru a furniza informații privind aspectele relevante pentru Ioan Gură de Aur. Acești șase teologi reprezintă o largă selecție de mărturii creștine grecești, latine și siriene din primele veacuri ale Bisericii și demonstrează armonia fundamentală de opinie de-a lungul perioadei Bisericii primare asupra căsătoriei și fecioriei. Cititorul va observa absența evidentă a Părinților Capadocieni: Sfinții Grigorie Teologul, Vasile cel Mare și Grigorie de Nyssa. Fiecare dintre acești Părinți a avut multe de spus despre căsătorie și feciorie și l-au influențat profund pe Gură de Aur. Ar merita încercat un studiu despre moștenirea capadociană a lui Gură de Aur. În afara Capadocienilor, nu vom examina nici influența Sfântul Irineu, de care depind atât de mult Clement Alexandrinul și Sfântul Metodie al Olimpului. Pentru un studiu privind contribuția Sfântul Irineu la chestiunea căsătoriei și fecioriei, vezi Behr (2000).

²Cf. I Tim. 4, 3.

³Jonas (1958), p. 32.

⁴Părinții, de fapt, nu au numit aceste grupuri folosind termenul colectiv de „gnosticism”, ci, mai degrabă, au analizat fiecare sectă în parte, aplicând uneori termenul „gnostic”, dar de obicei au desemnat grupul prin numele fondatorului său. Părinții au considerat că aceste grupuri „gnostice” sunt, în principal, erezii creștine. Doar câteva secte s-au numit expres „gnostici”, iar Sfântul Irineu folosește în mod colectiv denumirea de „în chip mincinos numită gnoză” pentru a descrie grupurile care aveau în comun anumite ipoteze cosmologice și epistemologice.

revendicase acest nume, ci, pentru că este practic imposibil să faci o grilă teologică gnostică, pe baza căreia să clasifici pe cineva ca fiind gnostic. În mod obișnuit, gnosticismul este folosit pentru a descrie orice sistem filosofico-religios care postulează un secret sau o gnoză specială și care este deținută doar de câțiva aleși, adică de cei desăvârșiți duhovnicește. Această cunoaștere specială, care mântuiește în sine, dezvăluie că lumea creată este lucrarea eonilor sau a puterilor îngerești care izvorăsc din divinitate. Din această temă comună s-au născut mai multe ramuri individuale ale gnosticismului, care, deși expun multe sisteme extravagante, mult timp s-a considerat că aceste secte sunt atașate de ideea că universul fizic nu a fost creația Dumnezeuului cel Preaînalt, ci a unor zeități mai mici, și, prin urmare, cosmosul și materia sunt rele și nu pot fi răscumpărate⁵. Trupul este socotit a fi o închisoare și un „veșmânt murdar și necurat al sufletului”⁶. Acest efort de a defini gnosticismul și de a grupa la un loc în această categorie un număr uriaș de mișcări religioase din secolele al II-lea și al III-lea a fost ferm criticată de cercetarea academică recentă⁷. Originea gnosticismului este învăluită de mister. Se sugerează că la apariția învățăturilor gnostice au contribuit patru curente fundamentale: zoroastrianismul, iudaismul apocaliptic, creștinismul eterodox și filosofia elenistă⁸. Până în acest moment nu cred că se poate afirma ceva categoric în această privință.

⁵ Grant (1961), p. 15.

⁶ *Imnul perlei* în lucrarea gnostică *Faptele lui Toma*, sec. al III-lea, care reflectă probabil o învățătură valentiniană târzie. *Ibidem*, p. 116.

⁷ Williams (1995), *Rethinking Gnosticism: An Argument for Dismantling a Dubious Category*, îmi pare a oferi o critică devastatoare a modului tradițional în care cercetarea academică din ultimele câteva secole a încercat să se raporteze la un mare număr de mișcări religioase din secolele al II-lea și al III-lea, care, deși au multe trăsături în comun, nu pot fi analizate – așa cum demonstrează Williams – în funcție de categorii precise.

⁸ Grant (1961), p. 18. În afară de terminologie, nu se pot spune prea multe despre o contribuție substanțială a filosofiei grecești. Influența

Mare parte din ceea ce cunoaștem în ziua de azi despre sectele denumite la modul general „gnostice” derivă din numeroasele lucrări antieretice patristice scrise de-a lungul primelor secole ale Bisericii. Cea mai importantă dintre acestea este cea a Sfântului Irineu, *Împotriva ereziilor: despre identificarea și respingerea celei în chip mincinos numite gnoze*⁹. Această lucrare a Sfântului Irineu depinde de o lucrare pierdută astăzi a Sfântului Iustin Martirul. Sfântul Ipolit al Romei a scris pe larg împotriva gnosticismului, asemenea lui Tertulian, Clement Alexandrinul, Origen și Sfântului Epifanie al Salaminei. Părinții și primii scriitori bisericești au fost preocupați în special să respingă numeroasele mișcări sectare din vremea lor, de vreme ce majoritatea susțineau că sunt cele mai pure comunități creștine, care dețin succesiune apostolică autentică¹⁰. În principal, din aceste surse¹¹ putem reconstrui principalele

---

creștină poate fi detectată în imaginea gnostică a răscumpărării. Cf. Jonas (1958), p. 53. Mandeianismul este un izvor recunoscut, dar foarte complex, și este singura formă străveche de religie gnostică încă practicat în ziua de astăzi. În prezent, mai există secte în Irak, mai ales în Bagdad și Basra, unde se pare că domină piața de metale prețioase. Numele „mandean” vine din aramaicul „manda” care înseamnă cunoaștere. Mandeenii sunt, într-adevăr, „gnostici”. Rudolph (1977), pp. 343ff.

⁹ *Sources Chrétiennes* a publicat textul critic, *Irénée de Lyon: Contre les hérésies*, în nouă volume: SC 100, 151, 152, 210, 211, 263, 264, 293 și 294.

¹⁰ Vezi *Scrisoare către Flora* a conducătorului gnostic Ptolemeu: „Mai târziu vei afla mai mult dacă ești socotit vrednic de tradiția apostolică pe care și noi am primit-o prin succesiune. Și noi putem să justificăm toate ideile noastre prin învățătura Mântuitorului”. Grant (1961), p. 160.

¹¹ Această resursă patristică a fost mult ajutată de descoperirea mai multor texte gnostice în 1945, în situl arheologic de la Nag Hammadi. Au fost scoase la lumină patruzeci și patru de lucrări diferite în papyrus, legate în treisprezece volume de piele, iar această descoperire a umplut un gol imens în materialul sursă primar. Astfel, au fost recuperate lucrări gnostice precum Evanghelia adevărului, probabil o carte valentiniană din secolul al II-lea.

linii teologice ale feluritor mișcări biblico-demiurgice¹², și putem înțelege, mai ales, atacurile lor îndreptate împotriva căsătoriei și devierile ascetice asociate.

Sursele patristice identifică următorii principali lideri și secte ale gnosticismului¹³: Simon Magul, Menandru, Saturnin, Basilide și Isidor, Carpocrate și Epifanes, Cerint, ebioniții, nicolaiții, Cerdo, Marcion, encratiții, Tațian, Valentin și succesorul său Ptolemeu și alte secte mai puțin cunoscute¹⁴.

Acești predicatori au atacat căsătoria din ambele laturi ale spectrului etic. În ceea ce privește căsătoria și fecioria, învățătorii gnostici au fost adesea în mod convenabil împărțiți în două tabere: cei *excesiv de ascetici* și cei *fățîș imorali*¹⁵. Marcion și Tațian fac parte din tabăra celor care duceau asceza la extrem. Marcioniții nu aveau voie să se căsătorească, fiindcă a te căsători și a procrea înseamnă a participa la lucrarea cea rea a demiurgului. Conform Sfântului Irineu, Tațian s-a alăturat lui Marcion și Saturnin considerând căsătoria drept *adulter*¹⁶. De cealaltă parte se aflau cei imorali.

¹² Aici urmărim terminologia sugerată de Williams.

¹³ Grant (1961), pp. 23-61. Simon Magul apare în Fapte 8, 9-24, iar nicolaiții sunt menționați în Apoc. 2, 6, 15.

¹⁴ Precum gnosticii barbeliți, ofiții sethieni și cainiții.

¹⁵ Williams (1995) dedică un capitol din lucrarea sa argumentării ideii că există serioase lipsuri în teoria celor care susțin că un număr semnificativ din aceste grupări promovau comportamentul imoral. Diviziunea tradițională dintre gnosticii excesiv de ascetici și cei imorali, așa cum se găsește la Clement Alexandrinul (*Stromata* 3, 5. 10-14, GCS, p. 214) și reiterată de Chadwick (1954, p. 22) mi se pare a fi foarte îndoielnică, fără a urma pe Williams în discreditarea mențiunilor patristice ale unei astfel de imoralități. Putem spune că existau grupuri cu comportament imoral, dar, în general, nu au fost mișcările dominante. Gero (1986) aduce mărturie despre prezența probabil semnificativă a borboriților imorali în Antiohia, în perioada păstoririi Sfântul Ioan Gură de Aur, din scrierile lui Teodor al Mopsuestiei și legislația imperială aspră a împăratului Teodosie II, pp. 277-279.

¹⁶ Sfântul Irineu, *Împotriva ereziilor* 1, 28, 1, 8-26, SC 263, pp. 354-356. Cf. Chadwick (1954), p. 22.